
II OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŘED ZDROJI OHROŽENÍ

II.1 OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŘI NAKLÁDÁNÍ S CHEMICKÝMI LÁTKAMI

II.1.1 Úvod

Jedním z hlavních ekologických problémů současné společnosti je skutečnost, že se do životního prostředí dostávají cizorodé látky, tzv. xenobiotika, s negativním dopadem na živé organismy – jak rostlinné, tak živočišné. Příčiny toho jsou různorodé. Může se jednat například o látky přímo aplikovatelné v zemědělství, látky používané v průmyslové výrobě, ve zdravotnictví, službách apod., které člověk využívá a vnáší do životního prostředí úmyslně. Chemické látky jsou do životního prostředí vypouštěny rovněž jako součást odpadních látek anebo se může jednat o nechtěné úniky, spojené zpravidla s havarijními stavy.

Sortiment používaných chemických látek a chemických přípravků se stále mění, na trh jsou uváděny nové látky, případně stávající jsou využívány novým způsobem či k novým účelům. Růst výroby a rozsahu použití chemických látek a přípravků je však v současné době doprovázen zvýšením rizika ohrožení zdraví a života lidí a životního prostředí škodlivým působením těchto látek a přípravků zejména při nesprávném nebo neadekvátním způsobu zacházení. Proces chemizace však nelze zastavit. K omezení rizika škodlivého působení chemických látek, které vzhledem ke svým toxickým nebo jiným nebezpečným vlastnostem mohou výrazně ohrozit zdraví lidí nebo životní prostředí, je proto nutné přijímat právní regulace tak, aby lidstvo tyto látky mohlo využívat ke svému prospěchu a zároveň aby negativní dopady jejich výroby a používání byly omezeny na přijatelnou míru.

II.1.2 Prameny mezinárodní právní úpravy

- Stockholmská úmluva o persistentních organických znečišťujících látkách (Stockholm 2001)
- Rotterdamská úmluva o postupu předchozího souhlasu pro určité nebezpečné látky a pesticidy v mezinárodním obchodu (Rotterdam 1998)
- Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody vznikající v důsledku aktivit pro životní prostředí nebezpečných (Lugano 1993)
- Úmluva o prevenci závažných průmyslových nehod (Ženeva 1993)
- Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států (Helsinky 1992) - Protokol o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené přeshraničními vlivy průmyslových havárií na přeshraničních vodách aj.

Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států stanoví opatření týkající se prevence, připravenosti a odezvy na průmyslové havárie, které by mohly mít účinky přesahující hranice států, a upravuje mezinárodní spolupráci v této oblasti. Z působnosti předmětné úmluvy jsou však vyňaty jaderné havárie, havárie vojenských zařízení, havárie vztahující se k přehradám a pozemní dopravě, úniky geneticky modifikovaných organismů, aktivity v mořském prostředí včetně úniků ropy a jiných škodlivých látek do moře. Členské státy Úmluvy se zavázaly přijmout veškerá opatření nezbytná pro prevenci průmyslových havárií a pro bezpečný provoz nebezpečných aktivit³⁹⁶. Jejich povinností ve smyslu Úmluvy je zajistit přijetí odpovídajících opatření a zavedení notifikačního systému pro případ vzniku průmyslové havárie a další.

Luganská úmluva z roku 1993 i přes to, že dosud nenabyla účinnosti, se stala výchozím základem právní úpravy odpovědnosti za ekologickou újmu na úrovni unijního i národního práva. Jejím cílem je prevence a zajištění restituce či případné kompenzace za škodu, způsobenou mimo jiné

³⁹⁶ Preventivní opatření, jež mají být přijata, jsou uvedena v Příloze IV. předmětné úmluvy. Mezi ně patří stanovení bezpečnostních cílů, přijetí legislativních nástrojů a standardů týkajících se bezpečnosti provozu, vymezení aktivit, vyžadujících licence či jiná oprávnění k provozu, hodnocení rizik nebezpečných aktivit, zakotvení oznamovací povinnosti vůči příslušným úřadům, aplikace nejvhodnějších technologií, odpovídající vzdělání a výcvik, monitorování a kontrola nebezpečných aktivit.

i na životním prostředí. Ustanovení této úmluvy jsou založena na objektivní odpovědnosti provozovatele. Důležitý je požadavek mít u vybraných aktivit finanční zajištění (například pojištění či jiné finanční záruky) a též i požadavek umožnit zapojení veřejnosti do řízení týkajících se odpovědnosti za ekologickou újmu.

Rotterdamská úmluva poskytla smluvním stranám nástroj regulace mezinárodního obchodu s vybranými druhy nebezpečných chemických látek. Úmluva byla původně zaměřena na 22 pesticidů a 5 průmyslových chemických látek, jež byly uvedeny na seznamu, který byl později postupně rozšiřován. Základním požadavkem a nástrojem regulace je zavedení předchozího souhlasu ze strany státu, kam mají být látky uvedené na seznamu dováženy. Původním záměrem této úmluvy byla pomoc zemědělcům v rozvojových zemích, jež jsou často vystaveni extrémně nebezpečným pesticidům. Stát dovozu musí před přijetím zásilky nejprve udělit formální souhlas s dovozem předmětných látek. Strany Úmluvy se zavázaly zavést Mezinárodní poplašný systém pro účely transferu nebezpečných chemických látek. Kterýkoliv členský stát může zakázat dovoz vybrané látky a ostatní státy úmluvy jsou o tom informovány. Vlastní obchodování s nebezpečnými látkami musí splňovat požadavky na jejich označování a informování o možných zdravotních rizicích.

Stockholmská úmluva o persistentních organických znečišťujících látkách má za cíl chránit lidské zdraví a životní prostředí před perzistentními organickými látkami (POPs)³⁹⁷. Patří mezi ně látky, jež jsou vyráběny úmyslně (pesticidy), ale i látky, které vznikají jako nechtěný vedlejší produkt výroby (dioxiny a furany). Stockholmská úmluva využívá, stejně jako ta předchozí, seznam, na němž jsou regulované látky uvedeny. Státy Úmluvy se zavázaly přijmout opatření k redukci anebo eliminaci úniků předmětných látek z výroby a z jejich používání a zpracovat plány implementace.

³⁹⁷ Perzistentní organické látky jsou organické sloučeniny, jež zahrnují zejména pesticidy, polychlorované bifenylly (PCBs) a další látky (např. dioxiny a furany). POPs jsou velice stabilní a než se rozloží, přetrvávají v životním prostředí po velmi dlouhou dobu. Mají schopnost se akumulovat v organismu živočichů a být roznášeny do velkých vzdáleností.